

شناسایی آسیب‌های برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان

دکتر سعید عارف نژاد^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۷

شهین امامعلی پور^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۲

چکیده

پژوهش حاضر باهدف تعیین آسیب‌های برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل دانشجو معلمان، اساتید درس کارورزی و معلمان راهنما به تعداد ۶۴۱ نفر می‌باشد. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۵۹ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری به روش طبقه‌ای نسبتی بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که بر اساس دیدگاه کلاین در مورد عناصر برنامه درسی طراحی شده است. پرسشنامه از ۴۸ گویه در طیف لیکرت تشکیل شده بود. روایی پرسشنامه توسط اساتید خبره تأیید شد. پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۷ محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که محتوا، ارزشیابی، فضای آموزش، گروه‌بندی دانشجویان، مواد و منابع آموزشی، اهداف، ارزشیابی، فعالیت‌های یادگیری و زمان آموزش کارورزی در دانشگاه فرهنگیان دچار آسیب می‌باشند.

کلمات کلیدی: برنامه درسی، کارورزی، دانشگاه فرهنگیان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱- پژوهشگر پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش - مرکز پژوهشی تبریز- ایران. aref.saeed.sa@gmail.com

^۲- کارشناس آموزش دانشگاه فرهنگیان- پردیس فاطمه زهرا(س)- تبریز

مقدمه

از گذشته تاکنون، یکی از چالش‌های اصلی نظام تربیت‌معلم در جهان و همچنین در ایران، ایجاد ارتباطی منسجم و اثربخش میان اردوگاه نظر^۱ دانشگاه‌ها یا مراکز آموزش عالی^۲ و اردوگاه عمل یعنی مدرسه بوده است (ایوانز^۱ و همکاران، ۱۹۹۸؛ لانیر و لیتل^۲، ۱۹۸۶؛ ملایی نژاد و ذکاوتی، ۱۳۸۷؛ مهرمحمدی، ۱۳۹۲؛ تاملینسون^۳، ۲۰۰۲). از آنجایی که ساختار برنامه‌های تربیت‌معلم و اجرای آن، نقشی تعیین‌کننده در کیفیت این ارتباط دارد، لذا به‌عنوان یک مقوله چالش‌برانگیز، کانون توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته است. در این زمینه مواضع گوناگونی ابراز شده است که این گوناگونی، امر تربیت‌معلم را به لحاظ نظری و به تبع آن در عمل با بحران مواجه کرده است (مهرمحمدی، ۱۳۹۲: ۵). از بعد چگونگی ارتباط میان نظریه و عمل، در مقام مقایسه شاید بتوان ارتباط میان دانشکده پزشکی و بیمارستان را از جهت صبغه کلینیکی آن مثال زد که در نظام تربیت پزشک به‌خوبی مشهود است. حرکت سیالی، رفت و برگشتی و منظم دانشجوی پزشکی میان این دو اردوگاه سبب شده است که نظام تربیت پزشک - در بسیاری از کشورها - موفق‌تر از نظام تربیت‌معلم عمل کند. البته متفاوت بودن موضوع تحت آموزش و همچنین ظرافت تربیت‌معلم که با ذهن و روان دانش‌آموز سروکار دارد نیازمند الزامات دقیق و مشخص‌تری است و نیز ویژگی مهمی است که باید در این قیاس در نظر گرفت. در نظام تربیت پزشک، نقش‌ها، برنامه‌ها، ارزشیابی و برنامه‌ریزی میان سازمان‌های دخیل دانشکده پزشکی و بیمارستان و افراد ذینفع طی سالیان متمادی به سطحی از شفافیت، روانی، پختگی و سهولت برای اجرایی شدن نائل شده است؛ اما چنین رشد سیستمی در زمینه نظام تربیت‌معلم اتفاق نیفتاده یا به سطحی از اثربخشی لازم نرسیده است (طلائی و گندمی، ۱۳۹۴).

درس کارورزی یکی از واحدهای درسی کلیدی دانشگاه فرهنگیان می‌باشد و علت این امر این است که دانشجویان در این درس آموخته‌های خود را به محک اجرا و آزمون می‌زنند و شخصت حرفه‌ای خود را شکل داده و مهارت‌های خود را تا مرزهای حرفه‌ای شدن هدایت نموده و توانمندی‌هایشان را بارور می‌سازند. از این رو درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان تا آنجا اهمیت یافته که آن را تنها عنصر کاهش‌دهنده‌ی شکاف بین دانستن و توانستن قلمداد می‌کنند. نکته قابل توجه در این میان اجرای صحیح برنامه درسی کارورزی است که این امر مستلزم

^۱ - Evans

^۲ - Lanier & Little

^۳ - Tomlinson

تعامل سه سویه اساتید، معلمان راهنما و دانشجو معلمان می‌باشد. کارورزی زمانی می‌تواند به توانمندسازی معلمان بیانجامد که همراهی و مراقبت مدرسان و معلمان راهنما را همراه داشته باشد و دانشجو معلمان با تعامل و ارتباط مؤثر با اساتید و معلمان راهنما بتوانند مباحث نظری مطرح شده را به واقعیت‌های کلاس درس پیوند دهند.

براون^۱ (۲۰۰۸) بیان می‌کند کارورزی فعالیتی است که فرصتی را برای توسعه مهارت‌های تدریس و دانش در موقعیت کلاس درس، مدیریت آن و آشنایی با فرهنگ‌های متفاوت از دانش‌آموزان ایجاد می‌کند و دانش عمومی معلمان را افزایش می‌دهد. آدلر^۲ (۲۰۱۲) کارورزی را فرصتی برای تدریس در کلاس درس می‌داند. حضور و تدریس دروس قبل از شروع شغل معلمی تجارب عملی از دانش موضوعی، دانش عمل تربیتی و دانش عمل تربیتی موضوعی و دانش عمومی را در دانشجو معلمان رشد می‌دهد. ملکی و مهر محمدی (۱۳۹۵) بر این باورند که در میان برنامه‌های تربیت معلم، کارورزی به جهت همراه بودن با تجربه‌های علمی دانشجویان، برنامه‌ای است که پرورش تأمل و تفکر را به شدت در خوددار است. قربانی و میر شاه جعفری (۱۳۹۵) نیز بیان داشتند که مهم‌ترین عنصر کارورزی تأمل است که چهار فعل تجربه کردن، مشاهده کردن، تفکر کردن و انجام دادن را برمی‌گیرد. میرحیدری، محمدی و ندیشی و ایزدیان (۱۳۹۵) بیان می‌کنند که کارورزی در برنامه درسی دوره کارشناسی دانشگاه فرهنگیان به مثابه یک گفتمان پا به عرصه گذاشته است و مفاهیم موضوعات و مبانی نوین را برای ادغام آکادمیک نظریه و کاربرد با توجه به دیدگاه‌های تربیتی پایه‌ریزی کرده و با استفاده از نظریه و نظارت به دنبال مستندسازی علمی آن است. کارورزی شامل فعالیت‌های شغلی نظارت‌شده است و باهدف تجربه عملی در محیط کار است تا یادگیری یا درک کارورز را از حوزه شغلی خاص افزایش دهد (سالرنی^۳ و همکاران، ۲۰۱۴). لوبرز^۴ (۲۰۰۸) دریافت که کارورزی از طریق تدریس و کار گروهی در محل کار برای اجتماعی شدن دانشجویان مفید بوده است. همچنین کنن و آرنولد^۵ (۱۹۹۸) بیان کردند که کارورزی درک عمیقی از ماهیت شغل به کارورز داده و راه را برای استخدام دائمی وی هموار می‌کند. نچل و استوال (۱۹۸۷) می‌گویند که کارورزی دانش محتوایی کار را افزایش می‌دهد (تلخابی و فقیری، ۱۳۹۴). نووت نیز بر این باور است که کارورزی پل میان

---

۱ - Brown

۲ - Adler

۳ - Salemi

۴ - Lobors

۵ - Cannon & Arnold

نظریه و عمل است (بوکالییا، ۲۰۱۲). شون^۲ (۱۹۹۳) نیز بیان کردند که دوره‌های کارورزی بهترین راه برای داشتن یک تحصیل حرفه‌ای و پیشرفته است. (سرجیوانی^۳، ۱۹۹۱) بیان می‌کند کارورزی فرایندی است که با تلاش فکورانه کارورز ارتباط مستقیم دارد و با هماهنگی سیستماتیک با منابعی چون جامعه‌شناسی، روانشناسی و دیگر رشته‌های مربوط، نوع خاص از روش تحصیلی را به وجود می‌آورد که منجر به کسب تجربیات موردنیاز شغلی در دانشجو شده و او را برای شغل آینده‌اش آماده می‌نماید (داودی، کشتی آرای و یوسفی، ۱۳۹۴). در برنامه‌های تربیت معلم، دانشجو معلمان زمان بسیاری را در مدرسه سپری می‌کنند و مفاهیم و راهبردهایی را که در دانشگاه آموخته‌اند هم‌زمان در مدرسه و در کنار معلم در عمل پیاده کرده و موردبررسی قرار می‌دهند. چنین برنامه‌هایی ایجاب می‌کند که حداقل دو سال کامل دانشجو معلمان تحت نظارت معلمان به امر تدریس مشغول باشند. به‌طورکلی کار بالینی گسترده، نظارت شدید، الگوبرداری از فعالیت افراد کارآزموده و خبره در مدرسه و همچنین وجود دانش‌آموزان متنوع در یک مدرسه لازمه تربیت حرفه‌ای اثربخش هستند؛ بنابراین بازسازی ارتباطات میان مدرسه و دانشگاه، به‌منظور پر کردن شکاف بین نظریه و عمل، امری ضروری است. دستیابی به این هدف مهم مستلزم طراحی و اجرای برنامه درسی مناسب و مبتنی بر یافته‌های قابل اطمینان پژوهشی است زیرا در غیر این صورت دانشجو معلمان در ایجاد پیوند بین آنچه به‌طور نظری در دانشگاه فرهنگیان آموخته‌اند با آنچه عملاً در مدرسه و کلاس درس رخ می‌دهد دچار مشکل و یا کج‌فهمی شده و راه را نادرست خواهند رفت. درواقع به ثمر رسیدن بخش اعظمی از تلاش‌های متولیان دانشگاه تربیت معلم (فرهنگیان) برای هدف‌گذاری و اجرای دوره تربیت معلم، مستلزم طراحی و اجرای صحیح درس کارورزی است. برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان ممکن است در مراحل مختلف طراحی و اجرا دچار مشکلات و ضعف‌هایی باشد؛ چنانچه نتایج تحقیقات قبلی نیز وجود نقص در برنامه کارورزی تربیت معلم را گزارش نموده‌اند که به‌عنوان مثال می‌توان به نتایج تحقیق حجازی (۱۳۹۷)، الماسی و همکاران (۱۳۹۶)، قنبری و همکاران (۱۳۹۶)، زارع صفت (۱۳۹۶)، محمدیان و همکاران (۱۳۹۵)، تاتاری و همکاران (۱۳۹۵)، احمدآبادی (۱۳۹۲) و هانتلی (۲۰۰۸) اشاره نمود. پس لازم است پژوهش‌های جامع‌تری در این رابطه انجام و آسیب‌ها و نقاط ضعف احتمالی تمامی عناصر این برنامه را

---

^۱ - Bukaliya

^۲ - Schon

^۳ - Sergiovanni

از دیدگاه افرادی که به‌طور مستقیم درگیر آن هستند را بررسی و شناسایی نماید. در این راستا وزارت آموزش و پرورش به‌عنوان کارفرمای دوره تربیت‌معلم و دانشگاه فرهنگیان به‌عنوان مجری آن خواهند توانست از نتایج این بررسی‌ها نفع برده و ضمن اجرای صحیح‌تر برنامه کارورزی معلمان را در نظام تعلیم و تربیت جذب کند که هم از لحاظ تئوری و هم از نظر عملی به استانداردهای معلمی نزدیک‌تر شده باشند.

با توجه به پژوهش‌ها و نیز تغییرات انجام‌شده در حوزه تربیت‌معلم و ضرورت اصلاح و نوسازی برنامه درسی لازم است تا برنامه‌های درسی به گونه‌های طراحی گردند تا بتوانند در جهت تحقق اهداف یعنی توسعه و پرورش صلاحیت‌ها و شایستگی‌های معلمی پیش روند. دانشگاه فرهنگیان نیز که در دی ۱۳۹۰، با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی و با تجمیع کلیه مراکز تربیت‌معلم سراسر ایران تأسیس شد و از سال ۱۳۹۱ شروع به کارکرد، در برنامه درسی کارورزی تحولی اساسی ایجاد نموده و علاوه بر افزایش زمان کارورزی این برنامه درسی را بر اساس سه مرحله: مشاهده فکورانه، مشارکت و تدریس مستقل طراحی و اجرا می‌نماید. حال پرسشی که در اینجا مطرح می‌گردد این است که این برنامه چگونه می‌تواند صلاحیت‌های لازم را در دانشجو معلمان ایجاد کند؟ و یا به عبارتی باید به چه اصولی در تدوین برنامه درسی توجه شود تا زمینه بروز رفتارهای شایسته در دانشجو معلمان ایجاد گردد؟ چراکه آشنایی با اصول برنامه باعث می‌شود که معلم در اعمال و رفتار خود دچار تضاد و تعارض نشود. با این اوصاف پژوهش حاضر با این هدف انجام می‌شود تا مشخص شود دانشجو معلمان آنچه را که یاد گرفته‌اند در عمل قادر به پیاده‌سازی آن هستند یا خیر؟ دستیابی به این هدف نیز منوط بر این است که آیا برنامه درسی طراحی‌شده برای کارورزی دانشجو معلمان در عمل تا چه میزان موفق بوده و نقاط ضعف و آسیب‌های این برنامه بر اساس عناصر برنامه درسی کدام‌ها هستند؟

معروف‌ترین برداشت ارائه‌شده از عناصر برنامه درسی، طبقه‌بندی و الگوی فرانسیس کلاین در الگوی مطالعه مدرسه‌ای می‌باشد (کلاین، ۱۳۸۳) این عناصر عبارت‌اند از:

۱- **هدف:** یک برنامه درسی به‌قصد ایجاد تغییرهایی در رفتار یادگیرنده اجرا می‌شود؛ این تغییرها همان هدف‌های برنامه هستند. در حقیقت، هدف‌ها؛ جهت‌گیری جریان یادگیری را مشخص کرده، به‌عنوان ملاکی برای موفقیت این جریان به‌کاررفته می‌شوند.

۲- **محتوا:** منظور از محتوای یک ماده درسی، دانش سازمان‌یافته و اندوخته شده، اصطلاح‌ها، اطلاعات، واقعیات، حقایق، قوانین، اصول، روش‌ها، مفاهیم، تعمیم‌ها، پدیده‌ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی است.

۳- **فعالیت‌های یادگیری:** فعالیت‌های یادگیری به مجموعه تدابیر و اقدام‌هایی اطلاق می‌شوند که معلم با همکاری دانش‌آموزان در فرایند یادگیری، آن‌ها را تدارک می‌بیند تا هدف‌های قیدشده تحقق یابند؛ در واقع، فعالیت‌های یادگیری برای این منظور به‌کاررفته می‌شوند که ایجاد تغییرهای رفتاری موردنظر را در دانش‌آموزان سرعت بخشند یا اینکه تمرکز و توجه دانش‌آموزان را در جریان یادگیری به سمت یادگیری‌های لحاظ شده در برنامه معطوف کنند.

۴- **مواد و منابع آموزشی:** منابع و ابزار آموزشی به صورتی عام و گسترده در قالب هر آنچه دانش‌آموز برای یادگیری نیاز دارد، تعریف می‌شوند. علاوه بر کتاب‌های درسی، انواعی فراوان از مواد و منابع آموزش موردنیازند تا برای دانش‌آموز، فرصت تفحص و تنظیم برنامه، فراهم شود.

۵- **راهبردهای تدریس:** برای اجرای مطلوب برنامه، لازم است در فرایند برنامه درسی، درباره روش‌های تدریس مناسب و هماهنگ باهدف‌ها و محتوای برنامه درسی تصمیم‌گیری شود. تحقیق‌ها و نظریه‌ها نشان می‌دهند که یک رویکرد مهارت‌های زندگی با کاربرد روش‌های تدریس تعاملی، نه‌تنها مؤثر واقع می‌شود، بلکه آن مهارت‌ها از طریق تعامل، ایفای نقش، بحث آزاد و فعالیت در گروه‌های کوچک، باعث می‌شوند تا فراگیران در فرایند پویای یادگیری شرکت کنند.

۶- **فضا:** فضای آموزش یا کلاس درس، به‌عنوان محیط فیزیکی که یاددهی و یادگیری در آن صورت می‌گیرد، بخشی سازنده از فرایند تعلیم و تربیت است و معلم و دانش‌آموز به‌وسیله آن تحت تأثیر قرار می‌گیرند.

۷- **زمان:** زمان آموزشی مدتی است که دانش‌آموز با یادگیری سروکار داشته و در نتیجه به پیشرفت‌هایی در امر یادگیری نائل می‌شود.

۸- **گروه‌بندی:** گروه‌بندی یعنی سازمان‌دهی یادگیرندگان در قالب گروه‌های چندنفره بر اساس ویژگی‌های یادگیرندگان و محتوای یادگیری به‌منظور بهره‌برداری از ظرفیت‌های کار گروهی جهت دستیابی به اهداف آموزشی.

۹- **ارزشیابی:** راهکار ارزشیابی، به‌منظور تعیین میزان دستیابی دانش‌آموزان به هدف‌های رفتاری یا میزان فراگیری محتوای برنامه، تهیه و طراحی می‌شود. ارزیابی در فواصل زمانی مختلف صورت می‌گیرد.

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و برحسب روش اجرا، از نوع تحقیقات توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق کلیه دانشجوی معلمان ورودی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی به تعداد ۳۹۲ نفر که درس کارورزی را انتخاب نموده‌اند، معلمان راهنما به تعداد ۲۳۰ نفر و اساتید درس کارورزی به تعداد ۱۹ نفر می‌باشد. حجم نمونه آماری دانشجوی معلمان طبق جدول مورگان ۱۹۶ نفر، حجم نمونه آماری معلمان راهنما ۱۴۴ نفر و حجم نمونه آماری اساتید درس کارورزی ۱۹ نفر تعیین گردید. روش نمونه‌گیری به صورت طبقه‌ای نسبتی بوده و حجم نمونه به نسبت حجم جامعه پرديس دخترانه و پسرانه تقسیم استفاده شد و در ادامه نمونه‌ها به صورت تصادفی انتخاب استفاده شدند. ابزار اندازه‌گیری مورداستفاده در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته بوده است که بر اساس ادبیات و پیشینه تجربی تحقیق و مبتنی بر عناصر برنامه درسی طبق نظر فرانسیس کلاین طراحی شد که شامل: هدف - محتوا - فعالیت‌های یادگیری - مواد و منابع آموزشی - راهبردهای تدریس - فضا - زمان - گروه‌بندی - ارزشیابی است. روایی صوری پرسشنامه توسط متخصصین و اساتید درس کارورزی دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی مورد تأیید قرار گرفت برای تأیید روایی سازه پرسشنامه از آزمون تحلیل عاملی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: نتایج جدول اشتراکات واریانس گویه‌های پرسشنامه جهت بررسی روایی سازه

گویه	واریانس مشاهده شده	گویه	واریانس مشاهده شده	گویه	واریانس مشاهده شده	گویه	واریانس مشاهده شده
۱	۰/۶۸۲	۱۳	۰/۷۴۸	۲۵	۰/۶۸۹	۳۷	۰/۶۵۵
۲	۰/۷۸۱	۱۴	۰/۶۸۱	۲۶	۰/۷۵۲	۳۸	۰/۶۳۴
۳	۰/۷۲۴	۱۵	۰/۳۶۳	۲۷	۰/۷۲۰	۳۹	۰/۶۱۴
۴	۰/۷۶۶	۱۶	۰/۳۲۶	۲۸	۰/۶۲۰	۴۰	۰/۸۰۷
۵	۰/۷۸۲	۱۷	۰/۳۹۷	۲۹	۰/۷۱۲	۴۱	۰/۷۸۸
۶	۰/۷۵۷	۱۸	۰/۷۳۴	۳۰	۰/۷۰۳	۴۲	۰/۷۲۳
۷	۰/۸۱۵	۱۹	۰/۷۴۸	۳۱	۰/۶۸۵	۴۳	۰/۳۴۲
۸	۰/۸۱۰	۲۰	۰/۷۵۱	۳۲	۰/۶۴۸	۴۴	۰/۳۲۲
۹	۰/۶۰۲	۲۱	۰/۷۳۴	۳۳	۰/۶۳۶	۴۵	۰/۶۷۷
۱۰	۰/۵۶۶	۲۲	۰/۶۹۳	۳۴	۰/۶۵۷	۴۶	۰/۶۳۹
۱۱	۰/۶۹۶	۲۳	۰/۳۵۹	۳۵	۰/۷۵۴	۴۷	۰/۷۳۶
۱۲	۰/۷۴۷	۲۴	۰/۳۲۱	۳۶	۰/۷۴۴	۴۸	۰/۶۹۶

بر اساس نتایج آزمون تحلیل عاملی، گویه‌های (۴۳، ۲۴، ۲۳، ۱۷، ۱۶، ۱۵ و ۴۴) پرسشنامه به دلیل پایین بودن میزان واریانس، حذف شدند و باقی گویه‌ها که بین ۰/۵۶۳ الی ۰/۸۱۵ از واریانس آسیب‌های برنامه درسی کارورزی را تبیین می‌کنند، در مجموعه باقی ماندند. طبق یک قاعده کلی، گویه‌هایی که توانسته باشند ۰/۵۰ واریانس یا بالاتر از آن را تبیین کنند در مجموعه می‌مانند (حبیب پور و صفری، ۱۳۹۱: ۳۴۶). پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج این آزمون نشان داد که پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است چون که میزان آلفای محاسبه شده (۰/۸۷) بالای ۰/۷ می‌باشند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی در نرم‌افزار SPSS۲۱ استفاده شده است.

یافته‌ها

برای پاسخ به پرسش تحقیق مبنی بر این که آسیب‌های برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان کدام‌ها هستند؟ از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. ابتدا نرمال بودن داده‌ها و کفایت حجم نمونه مورد آزمون قرار گرفت. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف در سطح (p < ۰/۰۵) معنی‌دار نبود و دلالت بر نرمال بودن داده‌ها داشت. نتایج آزمون KMO (۰/۹۳۳) نشان داد که حجم نمونه برای اجرای تحلیل عاملی کافی است. همچنین نتایج آزمون کرویت بارتلت ($X^2=4624/852$) در سطح (p < ۰/۰۵) معنی‌دار بود؛ بنابراین بین مؤلفه‌های آسیب‌های برنامه درسی کارورزی، همبستگی وجود داشته و می‌توان از آزمون تحلیل عاملی استفاده نمود. به منظور استخراج تعداد عامل‌ها از ملاک کایزر استفاده شد:

جدول ۲: توزیع واریانس کل جهت استخراج عامل‌ها

عامل	مقادیر ویژه اولیه			مجموع مربعات چرخش یافته		
	کل	درصد از واریانس	درصد تراکمی	کل	درصد از واریانس	درصد تراکمی
۱	۱۹/۴۴۶	۴۰/۵۱۲	۴۰/۵۱۲	۴/۷۲۱	۹/۸۳۵	۹/۸۳۵
۲	۲/۸۶۷	۵/۹۷۳	۴۶/۴۸۵	۴/۶۸۳	۹/۷۵۶	۱۹/۵۹۱
۳	۲/۰۰۸	۴/۱۸۳	۵۰/۶۶۸	۳/۹۸۷	۸/۳۰۷	۲۷/۸۹۸
۴	۱/۸۵۳	۳/۸۶۱	۵۴/۵۲۹	۳/۶۱۱	۷/۵۲۲	۳۵/۴۲۰
۵	۱/۵۲۶	۳/۱۸۰	۵۷/۷۰۹	۳/۵۴۸	۷/۳۹۱	۴۲/۸۱۱
۶	۱/۴۷۰	۳/۰۶۲	۶۰/۷۷۱	۳/۴۰۲	۷/۰۸۷	۴۹/۸۹۸
۷	۱/۲۳۹	۲/۵۸۰	۶۳/۳۵۱	۲/۹۴۸	۶/۱۴۱	۵۶/۰۴۰
۸	۱/۱۱۳	۲/۳۱۹	۶۵/۶۶۹	۲/۶۵۳	۵/۵۲۸	۶۱/۵۶۷

۶۵/۹۴۳	۴/۳۷۵	۲/۱۰۰	۶۷/۸۷۷	۲/۲۰۸	۱/۰۶۰	۹
--------	-------	-------	--------	-------	-------	---

با استفاده از ملاک کایزر که در جدول ۲ نشان داده شده است، ۹ عامل با مقادیر ویژه اولیه بیش از ۱ به عنوان آسیب‌های برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان استخراج شد. مجموع مربعات چرخش یافته نشان داد که ۶۵/۹۴۳ درصد از واریانس سؤال پژوهشی توسط عامل‌های ۱ الی ۹ تبیین می‌شود.

به منظور تفسیر ۹ عامل به دست آمده، چرخش واریماکس اجرا شد که نتایج آن در جدول‌های زیر ذکر شده است:

جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۱)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۱: آسیب‌های محتوا	۱۳	عدم تناسب برنامه درسی کارورزی با توانایی‌های واقعی دانشجو معلمان	۰/۷۴۵
	۱۴	عدم تناسب محتوای برنامه درسی کارورزی با زندگی واقعی دانشجو معلمان	۰/۶۹۹
	۱۲	عدم تناسب محتوای برنامه درسی کارورزی با نیازهای واقعی دانشجو معلمان	۰/۶۸۶
	۱۱	عدم تناسب محتوای برنامه درسی کارورزی با مسائل و مشکلات جامعه	۰/۶۲۹
	۹	عدم تناسب محتوای برنامه درسی کارورزی با فرهنگ جامعه	۰/۶۲۴
	۱۵	عدم رعایت همگرایی (ارتباط منطقی) میان مفاهیم مندرج در محتوا	۰/۵۲۹

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۱ تحت عنوان آسیب‌های محتوا نشان داد که این عامل از ۶ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۵۲۹ تا ۰/۷۴۵ می‌باشد.

ادامه جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۲)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۲: آسیب‌های فضای آموزشی	۴۷	کیفیت نامناسب فضای آموزشی در نظر گرفته شده برای تمرین عملی تدریس	۰/۷۷۶
	۴۸	ابعاد غیراستاندارد فضای آموزشی در نظر گرفته شده برای تمرین عملی تدریس	۰/۷۴۱
	۴۵	کیفیت نامناسب فضای آموزشی در نظر گرفته شده برای مباحث نظری درس کارورزی	۰/۷۱۷
	۴۶	ابعاد غیراستاندارد فضای آموزشی در نظر گرفته شده برای مباحث نظری درس	۰/۷۰۲

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۲ تحت عنوان آسیب‌های فضای آموزشی نشان داد که این عامل از ۴ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۷۰۲ تا ۰/۷۷۶ می‌باشد.

ادامهٔ جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۳)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۳: آسیب گروه‌بندی دانشجویان	۳۶	مدنظر نبودن تشکیل گروه‌های کاری بزرگ در واحد درسی کارورزی	۰/۷۵۰
	۳۵	مدنظر نبودن تشکیل گروه‌های کاری کوچک در واحد درسی کارورزی	۰/۷۳۸
	۳۸	عدم انتخاب تصادفی اعضای گروه در واحد درسی کارورزی	۰/۶۹۳
	۳۴	بها ندادن به فعالیت‌های گروهی دانشجو معلمان در واحد درسی کارورزی	۰/۶۱۶
	۳۷	عدم توجه به علائق دانشجو معلمان در گروه‌بندی آنان	۰/۶۱۱
	۳۹	عدم انتخاب اعضای گروه بر اساس یک ویژگی مشترک	۰/۵۶۳

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۳ تحت عنوان آسیب‌های گروه‌بندی دانشجویان نشان داد که این عامل از ۶ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۵۶۳ تا ۰/۷۵۰ می‌باشد.

ادامهٔ جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۴)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۴: آسیب راهبردهای آموزشی	۲۵	عدم درگیری دانشجو معلمان در فرایند یاددهی.	۰/۶۸۷
	۲۶	عدم تناسب راهبردهای آموزش درس کارورزی با علائق دانشجو معلمان	۰/۶۱۷
	۲۸	فراهم نشدن امکان تجربه واقعی معلمی برای دانشجو معلمان	۰/۶۱۲
	۲۷	عدم تناسب راهبردهای آموزش درس کارورزی با ادراکات دانشجو معلمان	۰/۵۳۴

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۴ تحت عنوان آسیب‌های راهبردهای آموزشی نشان داد که این عامل از ۴ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۵۳۴ تا ۰/۶۸۷ می‌باشد.

ادامهٔ جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۵)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۵: آسیب مواد و منابع آموزشی	۷	عدم توجه به میزان علاقه دانشجو معلمان به مواد آموزشی گروهی	۰/۷۶۲
	۸	عدم توجه به میزان علاقه دانشجو معلمان به مواد آموزشی انفرادی	۰/۷۴۸
	۵	عدم تناسب مواد و منابع آموزشی با علائق دانشجو معلمان	۰/۷۱۸
	۶	عدم تناسب مواد و منابع آموزشی با نیازهای دانشجو معلمان	۰/۷۰۰

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۵ تحت عنوان آسیب‌های مواد و منابع آموزشی نشان داد که این عامل از ۴ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۷۰۰ تا ۰/۷۶۲ می‌باشد.

ادامه جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۶)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۶: آسیب اهداف	۲	عدم تناسب اهداف درس کارورزی با نیازهای جامعه	۰/۷۳۸
	۴	عدم پاسخگویی به نیازهای جامعه آینده	۰/۷۲۳
	۳	عدم تناسب اهداف درس کارورزی با تغییرهای اساسی جامعه	۰/۷۱۰
	۱	عدم تناسب اهداف درس کارورزی با نیازهای دانشجو معلمان	۰/۶۶۹

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۶ تحت عنوان آسیب‌های اهداف نشان داد که این عامل از ۴ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۶۶۹ تا ۰/۷۳۸ می‌باشد.

ادامه جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۷)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۷: آسیب ارزشیابی	۳۲	فقدان ارزشیابی پایانی از دانشجو معلمان	۰/۷۰۷
	۳۳	عدم ارزشیابی از دانشجو معلمان بر اساس مجموعه عملکرد آنان (پوشه کار)	۰/۶۶۴
	۳۱	فقدان خودارزیابی دانشجو معلمان از عملکرد خود	۰/۶۳۴
	۳۰	فقدان ارزشیابی مرحله ای از دانشجو معلمان	۰/۵۸۷

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۷ تحت عنوان آسیب‌های ارزشیابی نشان داد که این عامل از ۴ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۵۸۷ تا ۰/۷۰۷ می‌باشد.

ادامه جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۸)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۸: آسیب فعالیت‌های یادگیری	۲۱	عدم تناسب فعالیت‌های یادگیری درس کارورزی با معلومات دانشجو معلمان	۰/۶۶۸
	۲۰	عدم تناسب فعالیت‌های یادگیری درس کارورزی با علائق دانشجو معلمان	۰/۶۳۹
	۱۹	عدم تناسب فعالیت‌های یادگیری درس کارورزی با نیازهای دانشجو معلمان	۰/۵۹۸
	۲۲	عدم تناسب فعالیت‌های یادگیری کارورزی با تجارب قبلی و آمادگی دانشجو معلمان	۰/۵۸۶

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۸ تحت عنوان آسیب‌های فعالیت‌های یادگیری نشان داد که این عامل از ۴ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۵۸۶ تا ۰/۶۶۸ می‌باشد.

ادامه جدول ۳: ماتریس عامل‌های چرخش یافته (عامل ۹)

عامل	گویه	شرح	ضریب همبستگی
عامل ۹: آسیب زمان	۴۰	عدم کفایت زمان در نظر گرفته شده برای درس کارورزی	۰/۸۵۰
	۴۱	عدم تعیین بهترین زمان ممکن برای درس کارورزی	۰/۷۷۸
	۴۲	عدم مدیریت بهینه زمان در نظر گرفته شده برای درس کارورزی	۰/۵۰۵

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عامل ۹ تحت عنوان آسیب‌های زمان نشان داد که این عامل از ۳ مؤلفه تشکیل شده و میزان همبستگی آن‌ها با گویه‌های پرسشنامه از ۰/۵۸۶ تا ۰/۶۶۸ می‌باشد.

بحث و تفسیر

یافته‌های تحقیق نشان داد که اهداف برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان، از دیدگاه دانشجو معلمان، معلمان راهنما و اساتید، دچار آسیب می‌باشد. برخی از اهدافی که برای درس کارورزی در نظر گرفته شده است عبارت‌اند از: دانشجو معلم با مشاهده تأملی مسئله‌های آموزشی/ تربیتی در سطح کلاس درس و مدرسه را شناسایی و با استفاده از شواهد و مستندات علمی آن را تبیین نماید. تجربیات خود از مشارکت در فرآیند آموزش را واکاوی نموده و یافته‌های خود را روایت نماید. طرح یادگیری را طراحی، اجرا و ارزیابی نماید. با ثبت و واکاوی تجربیات در فرآیند درس پژوهی، یافته‌های حاصل از عملکرد حرفه‌ای خود در سطح مدرسه را گزارش نماید. در نگاه اول به اهداف برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان آنچه جلب توجه می‌نماید این نکته است که این برنامه با تأکید بر مشاهده تأملی، روایت نگاری و واکاوی تجربیات به عنوان عناصر شکل دهنده عمل فکورانه؛ و نیز ابزارهای سه‌گانه کنش پژوهی فردی، درس پژوهی و خودکاوی روایتی به عنوان روش‌های مورد تأکید در برنامه تربیت معلم فکور را تعقیب می‌نماید و می‌توان ادعا نمود که اهداف مناسبی به نظر می‌رسند درحالی‌که یافته‌های تحقیق حاضر عکس این موضوع را نشان داده‌اند که از دلایل نامتناسب بودن اهداف برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان می‌توان به تأکید بیش از حد به پژوهش و اهداف پژوهشی شغل معلم و توجه کمتر به جنبه‌ی تدریس، آموزش و اهداف یاددهی و یادگیری اشاره نمود.

تدارک فعالیت‌های یادگیری مستلزم انتخاب مواد آموزشی مناسب برای ایجاد انگیزه در فراگیران و توضیح و تشریح محتوای درسی است. این منابع شامل انواع مواد چاپی، رسانه‌های سمعی و بصری و سایر مواد برای آموزش‌های انفرادی یا گروهی است؛ بنابراین مواد و منابعی که برای واحد درسی کارورزی در نظر گرفته شده

اعم از مواد و منابع سخت‌افزاری و نرم‌افزاری طبق نظر دانشجو معلمان، معلمان راهنما و اساتید، در وضعیت مناسبی نیستند.

از دیدگاه دانشجو معلمان، معلمان راهنما و اساتید، محتوای برنامه درسی کارورزی با فرهنگ جامعه؛ با پیشرفت‌های علمی؛ با مسائل و مشکلات جامعه؛ با نیازها واقعی دانشجو معلمان؛ با توانایی‌های واقعی دانشجو معلمان و با زندگی واقعی دانشجو معلمان تناسب ندارد و همگرایی میان مفاهیم مندرج در محتوا رعایت نشده است.

فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان نیز دچار آسیب می‌باشد؛ زیرا طبق نظر دانشجو معلمان، اساتید و معلمان راهنما، درس کارورزی، فرصت تمرین عملی تدریس را از طریق فعالیت‌های یادگیری، مهیا نمی‌سازد؛ فعالیت‌های یادگیری درس کارورزی متناسب با نیازهای دانشجو معلمان نمی‌باشد و دانشجو معلمان به اندازه کافی به تمرین عملی تدریس نمی‌پردازند. با بررسی سرفصل‌های این درس، چنین برداشت می‌شود که کفای فعالیت‌های یادگیری درس کارورزی به نفع فعالیت‌های پژوهشی است و زمان اندکی برای تمرین واقعی تدریس در نظر گرفته شده و بیشتر وقت دانشجو معلمان به امر گزارش‌نویسی و کدگذاری گزارش‌ها صرف می‌شود و نوع پاسخ‌هایی که نمونه آماری تحقیق به پرسش‌ها داده‌اند از یک‌سو نشان می‌دهد که این فعالیت‌ها متناسب با یادگیری‌های قبلی و علایق دانشجو معلمان نیست و از سوی دیگر دانشجو معلمان از طریق درس کارورزی به اندازه کافی به تمرین عملی تدریس نمی‌پردازند.

راهبردهای آموزش برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان نیز دچار آسیب می‌باشد. هدف اصلی و درواقع فلسفه وجودی واحدی به نام کارورزی برای دانشجو معلمان این است که به‌طور عملی آنان را با وظیفه‌ی اصلی‌شان که تدریس و پیشبرد فرایند یاددهی-یادگیری می‌باشد، درگیر نموده و امکان تجربه تدریس را در محیطی کاملاً واقعی و طبیعی برای آنان فراهم نماید. ولی آنچه از پاسخ نمونه آماری به پرسش‌ها استنتاج شده است این مهم در عمل محقق نمی‌شود و از ادامه پاسخ‌ها چنین برداشت می‌شود که دلیل این امر از یک‌سو به دلیل عدم توجه به علایق و خواسته‌های دانشجو معلمان و از سوی دیگر به دلیل نگرش نادرست ادراکات و تجربیات یادگیری دانشجو معلمان هست.

یافته‌های تحقیق نشان داد که ارزشیابی برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان، دچار آسیب می‌باشد. بررسی برنامه درسی مصوب و در حال اجرای کارورزی دانشگاه فرهنگیان برخلاف نظر پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد که

در ارزشیابی درس کارورزی، انواع مختلف ارزشیابی اعم از مرحله‌ای و پایانی در نظر گرفته شده و بخش اعظم ارزشیابی باید بر اساس مجموعه عملکرد فرد در طول نیمسال (پوشه کار) انجام شود اما آنچه از یافته‌های تحقیق حاضر می‌توان استنباط نمود این است که دستورالعمل ارزشیابی درس کارورزی به درستی اجرا نمی‌شود. این بخش از نظر پاسخ‌دهندگان که دانشجو معلمان در فرایند ارزشیابی سهیم نبوده و از روش خودارزیابی در این برنامه درسی استفاده نمی‌شود کاملاً منطبق بر واقعیت بوده و ارزشیابی دانشجو معلمان توسط استاد و معلم راهنما انجام می‌شود و بحث خودارزیابی در دستورالعمل ارزشیابی این درس نیز پیش‌بینی نشده است.

بر اساس یافته‌های تحقیق؛ گروه‌بندی دانشجو معلمان نیز دچار آسیب می‌باشد؛ زیرا طبق نظر دانشجو معلمان، اساتید و معلمان راهنما، در واحد درسی کارورزی، به فعالیت‌های گروهی دانشجو معلمان بهاداده نمی‌شود؛ تشکیل گروه‌های کاری کوچک و بزرگ مدنظر نمی‌باشد؛ در گروه‌بندی دانشجو معلمان به علائق آنان توجه نمی‌شود و اعضای گروه به‌طور تصادفی انتخاب نمی‌شوند.

نتایج تحقیق نشان داد که زمان آموزش برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان، دچار آسیب می‌باشد؛ زیرا طبق نظر دانشجو معلمان، اساتید و معلمان راهنما، زمان در نظر گرفته شده برای درس کارورزی کافی نمی‌باشد چون که شش ساعت در هفته برای این برنامه زمان در نظر گرفته شده است و برای درس کارورزی بهترین زمان ممکن نمی‌باشد. همین زمان اندکی که در نظر گرفته شده است، به شکل بهینه توسط دانشگاه مدیریت نمی‌شود و معمولاً آنچه تجربه نگارنده نشان داده است تا چند هفته پس از شروع سال تحصیلی و نیمسال تحصیلی، استادان درگیر یافتن مدارسی هستند که آمادگی خود را برای همکاری با دانشگاه فرهنگیان اعلام می‌کنند و از سوی دیگر مدارس نیز زمان در نظر گرفته شده برای درس کارورزی را به شکل بهینه مدیریت نمی‌کنند زیرا اصولاً کارورزی دانشجویان را بخشی از فرایند طبیعی مدرسه محسوب نکرده و برنامه‌ای هم برای آن ندارند. در نهایت دانشجویان نیز زمان در نظر گرفته شده برای درس کارورزی را به شکل بهینه مدیریت نمی‌کنند. از دلایل احتمالی عدم مدیریت بهینه زمان توسط دانشجویان می‌توان به ناتوانی این درس برای پاسخگویی به نیازها و علایق دانشجویان و ارتباط خیلی کم این درس با تجربیات و دانش قبلی فرد اشاره کرد (یافته‌های قبلی تحقیق آن را نشان داده بود) که موجب پایین آمدن سطح انگیزش دانشجو معلمان برای مدیریت بهینه‌ی این درس می‌گردد. همچنین تعداد واحدهای درسی که دانشجو معلمان هم‌زمان با درس کارورزی انتخاب می‌کنند با نیمسال‌هایی که صرفاً دروس نظری انتخاب می‌کنند تفاوت چندانی ندارد و ممکن است آنان را در مدیریت زمان دچار مشکل کند.

بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر، زمان آموزش برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان، نیز دچار آسیب می‌باشد؛ زیرا طبق نظر دانشجو معلمان، اساتید و معلمان راهنما، فضای آموزشی در نظر گرفته شده برای تمرین عملی تدریس (مدرسه کارورزی) دارای کیفیت مناسب نبوده و اندازه کلاس درس نیز کافی نمی‌باشد. علیرغم این که هر سال نامه‌ای از طرف اداره کل آموزش و پرورش به مدارس مبنی بر ضرورت همکاری با اساتید و دانشجو معلمان جهت اجرای درس کارورزی ارسال می‌شود ولی شواهد و تجربه‌ی نگارنده نشان می‌دهد که این نامه‌ها ضمانت اجرایی محکمی نداشته و اکثر مدارسی که از معلمان باتجربه و باکیفیت آموزشی بالایی برخوردارند معمولاً از پذیرش دانشجو معلم خودداری می‌نمایند و دلیل خود را از بین رفتن زمان مفید آموزش به واسطه حضور دانشجو معلم در کلاس و لزوم اختصاص بخشی از زمان تدریس به امر کارآموزی می‌دانند و این موضوع به ادعای مدیر مدرسه تبعاتی همچون اعتراض معلم و اولیای دانش‌آموزان را در پی دارد؛ بنابراین دانشجو معلمان، تمرین عملی تدریس را عمدتاً در فضای مدارسی تجربه می‌کنند که از کیفیت چندان مطلوبی برخوردار نیستند.

نتایج پژوهش افرادی همچون حجازی (۱۳۹۷)، الماسی و همکاران (۱۳۹۶)، قنبری و همکاران (۱۳۹۶) زارع صفت (۱۳۹۶)، محمدیان و همکاران (۱۳۹۵)، تاتاری و همکاران (۱۳۹۵)، احمدآبادی (۱۳۹۲) و هانتلی (۲۰۰۸) نیز وجود آسیب در اهداف، محتوا، فعالیت‌های یادگیری، مواد و منابع، ارزشیابی، زمان آموزش، راهبردهای آموزش، فضای آموزش و گروه‌بندی فراگیران در برنامه درسی کارورزی تربیت معلم را تأیید نموده‌اند. به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که اگر دانشگاه فرهنگیان قصد داشته باشد برنامه درسی کارورزی را اصلاح و موردبازنگری قرار دهد می‌بایست کل این برنامه درسی را در نظر داشته و تمامی عناصر ذکر شده را نه به عنوان اجزای جدا از هم بلکه به عنوان یک کل واحد باید در نظر گرفته و برنامه‌ریزی لازم را جهت بهبود آن و رفع آسیب‌های ذکر شده موردتوجه قرار دهد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این تحقیق با عنوان آسیب‌شناسی برنامه درسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه اساتید، دانشجو معلمان و معلمان راهنما نشان داد که برنامه درسی کارورزی این دانشگاه هم در بخش سیاست‌گذاری (تعیین اهداف و محتوا) و هم در بخش اجرا (فعالیت‌های یادگیری، مواد و منابع، راهبردهای آموزش، گروه‌بندی و زمان و فضای آموزش) و هم در بخش ارزشیابی دچار آسیب می‌باشد. اهمیت و ضرورت اجرای برنامه کارورزی

برای کسب صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان تا آن اندازه مهم است که به عقیده بسیاری از افراد، بدون گذراندن واحدهای مربوط به کارورزی، نباید به دانش‌آموختگان تربیت‌معلم، اجازه تدریس در مدارس داده شود. به سبب اهمیت اثربخشی برنامه کارورزی در موفقیت کار معلمی است که در برنامه‌های تربیت‌معلم کشورهای جهان پس از آموزش‌های نظری، دانشجو معلمان زیر نظر استادان راهنما و باتجربه، در مدارس به تمرین معلمی می‌پردازند و در محیط واقعی مدرسه، مهارت‌های حرفه‌ای را تمرین کرده وسط می‌دهند. در کشور ما نیز، نظام آموزش و پرورش همانند سایر کشورهای جهان، بر اهمیت و ضرورت کارورزی برای دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان آگاه بوده و در راه رسیدن به این امر برنامه‌هایی طراحی و اجرا شده است که بر اساس این پژوهش وضعیت موجود از نظر قوت و فرصت تا حدود زیادی مناسب نمی‌باشد البته هنوز نقاط مثبتی وجود دارد که با بالا بردن کیفیت سیستم کارورزی و آموزش‌های لازم برای مسئولان اجرایی این طرح در دانشگاه و مدارس می‌توان کاستی‌های این امر را جبران نمود و به وضعیت مطلوب رسید. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند دریچه‌های جدیدی برای توجه بنیادی‌تر به موضوع کارورزی دانشجو معلمان باز کند. برنامه‌ریزان و مسئولان وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه فرهنگیان می‌توانند این یافته‌ها را در ایجاد تغییرات مطلوب در برنامه جدید کارورزی مدنظر قرار دهند و در فرایند بازنگری برنامه جدید کارورزی نسبت به تعدیل و رفع موانع شناسایی شده اقدام کنند. برای نیل به چنین هدفی بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش، پیشنهاد می‌شود از طریق برگزاری نیازسنجی آموزشی در بین اساتید دانشگاه، دانشجو معلمان و معلمان راهنما، نیازهای واقعی این درس شناسایی و اهداف متناسب با آن تدوین شود. با نظرخواهی از متخصصان، معلمان راهنما و دانشجو معلمان، محتوا و فعالیت‌های یادگیری متناسب با علایق و دانش و تجربیات یادگیری دانشجو معلمان و در جهت تمرین عملی تدریس طراحی شود به نحوی که دانشجو معلمان را بیشتر با تدریس واقعی درگیر نماید. با نظرخواهی از متخصصان، معلمان راهنما و دانشجو معلمان، راهبردهای آموزش به گونه‌ای طراحی شود که علایق دانشجو معلمان و رعایت تناسب این راهبردها با ادراکات دانشجو معلمان در نظر گرفته شده و امکان تجربه واقعی معلمی را برای دانشجو معلمان فراهم نماید. از شیوه‌های ارزشیابی مشارکت طلبانه و خودارزیابی توسط دانشجو معلمان استفاده شده و بر نحوه صحیح ارزشیابی بر اساس دستورالعمل‌های موجود مبنی بر ارزشیابی مرحله‌ای از دانشجو معلمان (ارزشیابی پایانی و ارزشیابی بر اساس مجموعه عملکرد آنان)، نظارت بیشتری صورت گیرد. منظور استفاده بهینه از زمان محدود برنامه کارورزی، هماهنگی‌های لازم و دائمی با ادارات آموزش و پرورش جهت تعیین

مدارس و معلمان مناسب کارورزی قبل از شروع سال تحصیلی به عمل آمده و مسئولیت هماهنگی تک به تک با مدارس از دوش اساتید درس کارورزی برداشته شود. الزامات قانونی با پشتوانه اجرایی قوی جهت استفاده از فضای آموزشی مدارس با کیفیت، برای گذراندن دوره کارورزی دانشجو معلمان در نظر گرفته شود و تمام مدارس ملزم به در اختیار گذاشتن فضای خود به این امر باشند. در نهایت پیشنهاد می شود متولیان برنامه ریزی درسی دانشگاه فرهنگیان در اصلاح و بازنگری این برنامه نگاه کل رایانه داشته و مؤلفه های برنامه درسی کارورزی را در ارتباط با یکدیگر مدنظر قرار داده و همه عوامل را مورد بازبینی قرار دهند.

منابع و مآخذ:

احمدآبادی، زهرا (۱۳۹۲)، راهکارهایی جهت کیفیت بخشی آموزش عملی و تمرین معلمی در آموزش شیمی، هشتمین سمینار آموزش شیمی ایران، دانشکده شیمی دانشگاه سمنان.

الماسی، حجت اله؛ زارعی زوارکی، اسماعیل؛ نیلی، محمدرضا و دلاور، علی (۱۳۹۶)، ارزشیابی برنامه درسی کارورزی چهاردر دانشگاه فرهنگیان بر اساس مدل ارزشیابی هدف محور تایلر، فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، ۵(۱)، ۱-۲۴.

تاتاری، محسن؛ تاجیک، فاطمه؛ و تاتاری، فهیمه (۱۳۹۵). ارزیابی و مطالعه جایگاه برنامه درسی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان، مقالات برگزیده نخستین همایش کشوری کارورزی پرديس شهيد بهشتي دانشگاه فرهنگيان خراسان رضوی، ۲-۴.

حبیب پور، کرم و صفری، رضا (۱۳۹۱). راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی، تهران: متفکران. حجازی، اسد (۱۳۹۷)، واکاوی موانع پیاده سازی موفق برنامه جدید کارورزی در دانشگاه فرهنگیان، فصلنامه نوآوری های آموزشی، ۶۷(۱۷)، ۴۷-۷۰. زارع صفت، صادق (۱۳۹۶). واکاوی تجربه های زیسته کارورزی در دانشگاه فرهنگیان: الگوی مفهومی. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۵ (۹)، ۳۷-۶۸.

طلائی، ابراهیم و گندمی، فهیمه (۱۳۹۴). واکاوی " الگوی کار آموزانه تربیت معلم "در دانشگاه آکسفورد و ارائه دلالت هایی برای نظام تربیت معلم ایران، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۱۲۴: ۳۰-۶۷. قنبری، مهدی؛ نیک خواه محمد و نیکبخت، بهاره (۱۳۹۶). آسیب شناسی کارورزی دانشگاه فرهنگیان: یک مطالعه آمیخته. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۵ (۱۰) ۳۳-۶۴.

کلاین، فرانسیس (۱۳۸۳). **الگوهای طراحی برنامه درسی**، ترجمه محمود مهرمحمدی، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.

محمدیان، معصومه؛ صالحی عمران، ابراهیم و درزی، عذرا (۱۳۹۵). **سیستم کارورزی دانشگاه فرهنگیان: قوت، ضعف، فرصت، تهدید**. دومین همایش ملی پژوهشی‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، تهران، ۲۵ آذر.

ملایی نژاد، اعظم و ذکاوتی، علی (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی نظام برنامه درسی تربیت‌معلم در کشورهای انگلستان، ژاپن، فرانسه، مالزی و ایران. **فصلنامه نوآوری‌های آموزشی**، ۲۶: ۳۵-۶۲.

مهرمحمدی، محمود (۱۳۹۲). برنامه درسی تربیت‌معلم و الگوی اجرایی مشارکتی آن؛ راهبرد تحولی برای تربیت‌معلم در ایران، دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۱(۱): ۵-۲۶.

Adler, J. D. (۲۰۱۲). **From campus to classroom: A study of elementary teacher candidates' pedagogical content knowledge** (Doctoral dissertation, University of British Columbia).

Brown, N. (۲۰۰۸). **Assessment in the professional experience context. Journal of University Teaching & Learning Practice**, ۵(۱), ۸.

Bukaliya, R. (۲۰۱۲). **The potential benefits and challenges of internship programmes in an ODL institution: A case for the Zimbabwe Open University**. International journal on new trends in education and their implications, ۳(۱), ۱۱۸-۱۳۳.

Cannon, J. A., & Arnold, M. J. (۱۹۹۸). **Student expectations of collegiate internship programs in business: A ۱۰-year update. Journal of Education for Business**, ۷۳(۴), ۲۰۲-۲۰۵.

Evans, L., Abbot, I., Goodyear, R. & Pritchard, A. (۱۹۹۶). Is there a role for higher education in initial teacher training? A consideration of some of the main issues in the current debate. **Higher Education Quarterly**, ۵۰(۲), ۱۳۸-۱۵۵.

Huntly, H. (۲۰۰۸). Teachers' work: Beginning teachers' conceptions of competence. **The Australian Educational Researcher**, ۳۵(۱): ۱۲۵-۱۴۵.

Lanier, J., & Little, J. W. (۱۹۸۶). **Research in teacher education**. In M. C. Wittrock (Ed.), **Handbook of research on teaching** (۳rd ed., pp. ۵۲۷-۵۶۰). New York: MacMillan.

Tomlinson, C. A., Kaplan, S. N., Renzulli, J. S., Purcell, J., Leppien, J., & Burns, D. (۲۰۰۲). **The parallel curriculum: A design to develop high potential and challenge high-ability learners**. Corwin Press.

Salerni, A., Sposetti, P., & Szpunar, G. (۲۰۱۴). **Narrative writing and University Internship Program.** *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, ۱۴۰, ۱۳۳-۱۳۷.

Sergiovanni, A. (۱۹۹۱). **The Principal Ship: A Reflective Practice Perspective.** New York: Basic Books.

Schön, D. A. (۱۹۹۳). **Educating the reflective practitioner.** San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Abstract

The aim of this study was to determine the traits of Practicum Course curriculum at Farhangian University. The research is applied in terms of purpose and descriptive in method. The statistical population of the study is ۶۴۱ people. The sample size was ۳۵۹ according to Morgan table. The sampling method was proportional stratified. A researcher-made questionnaire based on Klein's view of curriculum elements was used to collect the data. Its validity was confirmed by expert teachers. The reliability of the questionnaire was calculated as ۰.۸۷ by Cronbach's alpha method. Exploratory factor analysis test was used to analyze the data. The results showed that content, evaluation, teaching environment, student grouping, teaching materials, goals, evaluation, learning activities and training time of Practicum Course were affected.

Keywords: *Curriculum, Practicum Course, Farhangian University*